

BICYCLE INJURES IN OUR TIME – ITS RELEVANCE AND CHARACTERISTICS

Tokarchuk M.

Conclusion: this article is reviewed bicycle injuries: its difference from another types of transport injures, mechanism of injures formation and its particular characteristics. Herewith 10 years' period statistics and examinations results were used.

As a result, the varieties of bicycle injures, their phases and common injures have been identified and classified. Also different factors that make effect on its occurrence and flow are mentioned. Due to modern trends of bicycles usage growing-up, huge traffic on the roads and traffic intensity increase, the actuality of current topic is very high. I hope this article will be useful both for forensic experts and other physician's specialties.

Keywords: bicycle injures; bicycle characteristics; bicycle collision that moves with the transport; a fall from a bicycle; bicycle collision that moves with fixed, static object; bicycle collision that moves with the person.

УДК 612.09-237/341.12

ДОВІДНИК ДЛЯ ТИХ, ХТО ПРАГНЕ ПОГЛИБИТИ ЗНАННЯ З СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ [рецензія]

©Г. Ф. Кривда¹, В. В. Франчук², І. О. Юхимець³

¹Одеський національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

²ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
ім. І.Я. Горбачевського МОЗ України»

³Тернопільське обласне бюро судово-медичної експертизи

Видавництво «Укрмедкнига», що при Тернопільському медичному університеті, нещодавно оприлюднило інформаційний посібник «Судова медицина: тлумачний термінологічний довідник» (автор – професор А.Х. Завальнюк, мова – українська, обсяг – 516 сторінок). Довідник у порівнянні із «Тлумачним словником судово-медичних термінів», виданим у 1995 році тим же видавництвом, значно оновлений, розширений за термінологічним складом, доповнений та збагачений новітніми даними медицини, судової медицини та кримінального процесуального законодавства України. Видання такого досить необхідного для фахівців настановчого довідника – відрядне явище у складний період реформування системи охорони здоров'я, правоохоронних органів та суду в Україні.

Потреба у фахово-інформаційному довіднику з судової медицини зумовлена рядом причин: 1) необхідністю пояснення експертом у своїх висновках багатьох медичних та судово-медичних термінів, адже однією з вимог, що пред'являють до експертних висновків – є невикористання слів і спеціальних термінів (латинських, грецьких тощо), а якщо без їх застосування не можна обійтись (напр., при цитуванні оригіналів діагнозів хвороби чи будь-яких уражень), то їх потрібно пояснити, перекласти українською мовою; 2) висновки судово-медичного експерта мають важливе значення як один із доказів у кримінальному чи цивільному провадженні, вони нерідко кладуться в основу рішення слідчого, прокурора, судді, суду, з ними знайомляться потерпілі, підозрювані, обвинувачені особи, адвокати, представники сторін, цивільні позивачі та відповідачі тощо, які не мають медичної освіти і не можуть знати змісту певних термінів; 3) у підручниках та навчальних посібниках з судової медицини, в Інтернеті не завжди можна знайти науково вивірені, об'єктивні критерії для встановлення тих чи інших фактів з метою обґрунтування експертних висновків.

Значно полегшить справу настановчий посібник проф. А.Х. Завальнюка «Судова медицина: тлумачний термінологічний довідник», у якому в зрозумілій для кожного фахівця формі наведена потрібна для нього інформація.

Відбір матеріалу для довідника був, напевно, чи не найскладнішим завданням для автора, з яким він безсумнівно добре впорався. Автор виходив очевидно з того, що довідниковий матеріал буде використовуватись, передусім, судово-медичними експертами з метою найкращого і переконливого обґрунтування результатів експертних досліджень. Тому й зміст довідникових статей насичений достатніми діагностичними ознаками, які сприятимуть підвищенню якості висновків експерта. У цілому довідник має діагностичну судово-медичну спрямованість, що є однією з позитивних сторін праці. Автор орієнтувався також і на інші критерії фахових знань експертів, які звертатимуться до довідника, щоб знайти відповіді на різноманітні питання судово-медичної практики.

Фіксуючи терміни, словосполучення й сталі вирази, що часто використовуються у судово-медичній діяльності в якості доказових аргументів, автор намагався дати рекомендації методичного характеру, а також звернути увагу читача на можливі відхилення від прийнятих у медицині норм, гіпер- чи гіподіагностики певних станів, уражень, їх проявів та наслідків. Вважаємо, що даний науковий твір проф. А.Х. Завальнюка належить до завершених праць, яка принесе чималу користь судово-медичним експертам, фахівцям інших ділянок медичної та юридичної галузей знань, передусім початківцям.

Цілісний зміст представленого довідникового матеріалу привертає особливу увагу очевидними позитивними рисами твору. Наведені у ньому відомості та факти відрізняються достатньою науковою різноманітністю. Вони засвідчують багатогранність автора, його відданість і пристрасть до судової медицини, його зацікавленість у її поступальному розвитку. Для цього він відновив у тексті, зокрема, дещо забуті, але потрібні для експертних висновків істини (діагностичні проби, реакції, ознаки, методи, способи тощо).

У праці відсутня будь-яка претензія на цілковиту повноту словникової вичерпаності судово-медичних термінів, чого досягти одному автору нелегко. Проте досягнута достатня інформованість фахівця у більшості експертних питань. Довідник цілком науковий твір, адже він відображає сучасний стан судової медицини. На нашу думку, він належить до числа найвищих досягнень автора: він сам показує шлях своїм сучасникам до покращення якості судово-медичних висновків та професійного зростання.

З присутньою автору схильністю до виразності, організованості та систематизації матеріалу у довіднику за єдиною схемою наведена інформація про отруєння багатьма отрутами: спочатку зазначено, що являє собою токсична речовина, потім – як вона діє на організм, далі про клінічний перебіг та прояви отруєння, смертельна доза та морфологічні ознаки дії отрути, які можна виявити при розтині трупа померлого. Вважаємо, що це одна із важливих і оригінальних сторін даної праці. Більшість довідникових статей характеризує зросло творчу зрілість автора в галузі судової медицини, що стало зрозумілим ще після виходу з друку у 2000 та 2006 роках курсу лекцій з предмету.

Уведення в дію з 19 листопада 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України не могло не позначитися на зміні багатьох термінів у кримінальному законодавстві країни, які повинні правильно вживатись і в судово-медичних документах. Тому автор довідника не залишив без уваги новітні юридичні терміни і поняття, давши їм коротке тлумачення відповідно до чинного КПК України.

Рецензований посібник відрізняється інформативною насиченістю і водночас достатньою компактністю тлумачного матеріалу, що належить до позитивних характеристик твору. Він містить головним чином короткі, але цілком належні та змістовні формулювання судово-медичних та інших термінів. Відмітною рисою довідника є також тлумачення сталих судово-медичних виразів або термінологічних сполук, таких, наприклад, як борозна странгуляційна, давність настання смерті, дефект тканини, зрілість плода, канал кульовий, огляд трупа на місці пригоди, отвір вхідний, плями трупні, поза тіла та багато інших.

Відомо, що судово-медична діяльність впливає певною мірою на розкриття кримінальних злочинів, спрямованих проти здоров'я та життя громадян країни, їхньої статевої недоторканості, свободи тощо, а також на міру покарання, визначену судом за їх скоєння. Ефективність цього впливу багато в чому залежить від якості, повноти, професійної грамотності та об'єктивності експертних висновків. Пропонований автором судово-медичний довідник дає змогу швидко знайти значення потрібного терміну, його смисл. Він має, на нашу думку, й інші переваги: розширює знайомство з судово-медичними, медичними та юридичними термінами, відкриваючи багатогранний їхній зміст та судово-медичне значення, різноманітність закладеної в них корисної інформації. Водночас довідник розширює загальний кругозір та ерудицію користувача, знайомлячи його з безліччю судово-медичних та інших фахових термінів. Довідник буде тренувати розум, привчатиме читача-спеціаліста до точного мислення. Важливо також, що він покликаний допомогти судово-медичному експерту, студенту, юристу правильно вживати українську медичну та іншу термінологію, необхідну для фахового спілкування і складання експертних висновків державною мовою України.

Матеріали у довіднику подані так, щоб вони не сприймалися по різному. Для упередження цього у ряді тлумачних статей наведені варіанти наукових даних з певного питання. Праця окреслена незрадливим захопленням судовою медициною проф. А.Х. Завальнюка – науковця, практика, активіста, учителя, – його вірою в поступальний розвиток судової медицини в Україні, незважаючи на трагічні протиріччя у суспільстві в останні роки.

Характеристика судово-медичного довідника була б не повною, якби не відмітити того, що він є також відтворенням власного великого досвіду автора в його науковій та експертній діяльності. Не можна не визнати, що небагато знайдеться у вітчизняній науковій літературі праць, у яких так дохідливо висвітлювалась сутність судової медицини та судово-медичної практики.

Правдивість положень довідкових статей багаторазово підтверджувалась практичними судово-медичними дослідженнями. Водночас, глибокий науковий зміст більшості тлумачень розкриває можливості сучасної судової медицини, успішно перетворює довідник у переконливу наукову працю. Навіть у такому творі як тлумачний довідник автор зумів показати, що існує дві судові медицини – теоретична і практична. Вони взаємно і тісно

пов'язані, адже практична судово-медична діяльність вимагає науково-теоретичного обґрунтування будь-яких експертних висновків.

Звертає увагу певна насиченість довідникового матеріалу давно запропонованими діагностичними ознаками, пробами, теоріями, формулами, які часто носять назву за прізвищами їх першовідкривачів (проба Ікара, Бернарда, Таранухіна, ознаки Ам'юса, Белоглазова, Моро, плями Лярше, Мінакова, Вишневського, формули Каспера, Відмарка тощо). Здавалось би, що подібна застаріла інформація не потрібна. Проте кваліфікований фахівець, у тому числі судово-медичний експерт, знаний тільки тому, що освічений на наукових працях і здобутках наших попередників, опирається на їхні доробки, надбання, користується їхнім досвідом. Адже не може людина за своє життя отримати досягнення людства інакше, як через навчання. А Гіппократ у свій час не раз наголошував: «*Ars longa, vita brevis!*» (Мистецтво вічне, а життя коротке!). Ретроградні знання, засновані на практичних спостереженнях, не менше важливі, ніж сучасні досягнення, які часто недостатні для ґрунтовної аргументації висновків експерта.

Походження багатьох медичних термінів, як наприклад, кінезія, онтогенез, апневматоз, метафіз, хлоракне, ортопное, фалаки, фротаж, метаболізм, апофіз, бігемінія тощо, зазначене автором у текстах довідникових статей, де вони вживаються вперше, не виносячи їх у алфавітний словниковий ряд, що робить твір більш компактним.

Основою для тлумачного судово-медичного довідника стали не тільки інформація з підручників та навчальних посібників із судової медицини, але й різноманітні наукові джерела, монографії, статті із фахових журналів та збірників праць тощо, перелічених у списку наукової літератури у кінці посібника (196 назв). Зміст довідникових статей засвідчує, що автор брав до уваги здобутки вітчизняної судової медицини у минулому й у теперішній час. Крім того, при читанні судово-медичного довідника відчуються багаторічні спостереження автора, його набутий досвід в галузі загальної судової медицини, його знання в правилах тлумачення словникових статей тощо. Список наукової літератури дасть змогу зацікавленому спеціалісту чи читачеві розширити коло знань з певного питання. Довідник відрізняється добрим викладом тлумачного матеріалу українською мовою, що стало постійною рисою авторського стилю.

Матеріали із довідника цілком можна використовувати у навчальному процесі – у лекціях та при підготовці до практичних занять з судової медицини.

Не можна стверджувати, що довідник позбавлений певних недоліків, що в ньому майстерно представлена уся судово-медична наука. Сама композиція твору і його замисел не дають цілковитої змоги висвітлити усі сторони сутності та судово-медичної значимості кожного терміну, що є природно. Звичайно, що фахівцю хотілось би більше знати про особливості поранень сучасною травматичною і бойовою вогнестрільною зброєю, газовими пристроями, світло-шумовими гранатами, про сучасні можливості визначення давності настання смерті у часових періодах тощо.

На жаль, у довіднику відсутнє тлумачення таких термінів, як сурфактант (особливо його судово-медичне значення), фракто- чи фрактурологія, профілограф. Не включені до словникового ряду рандомізація, медицина доказова, рідкі кристали (які можуть застосовуватись у судово-медичній діагностиці), анізотропія, хоча роз'яснення цих термінів є в окремих наукових працях автора. Недостатньо представлені у довіднику судово-медична цитологія, сучасні комп'ютерні технології, які застосовуються при дослідженні речових доказів, моделюванні певних процесів. Допитливий читач може знайти у книзі й інші недоліки. Судово-медичних помилок, крім, тієї, що на с. 311 (у статті «переохолодження», яка сталася не з вини автора, у 4-му рядку треба читати «...до плюс 35 ... 33°C»), у довіднику не виявлено, а окремі граматичні помилки не впливають на зміст статей.

Однак, вищезазначене аж ніяк не знижує цінності даної ґрунтовної праці, адже застосована автором система відсилок – вказівок на статті цього ж довідника, у яких фахівець може ознайомитись зі змістом згаданого слова (позначено курсивом), та майже суцільне зазначення походження певного терміну від іншомовних слів, наближає це видання до енциклопедичного типу.

Сподіваємось, що судово-медичний тлумачний термінологічний довідник проф. А. Х. Завальнюка буде сприяти підвищенню професійних знань експертів, покращенню обґрунтованості експертних висновків, розширить коло знань лікарів та юристів.